

Marijana Korunek

Utvrđivanje namjene građevine kružnog tlocrta u dvorištu župne crkve sv. Jakoba u Prelogu

Marijana Korunek
Ministarstvo kulture RH
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Konzervatorski odjel u Varaždinu
RH – 42 000 Varaždin, Gundulićeva 2

UDK: 904(497.5Prelog):726
Pregledni rad/Subject Review
Primljen/Received: 31. 10. 2013.

Ključne riječi: Međimurje, Prelog, karner, kružna kapela, srednji vijek

Key words: Međimurje, Prelog, karner (small stone Romanesque crypt), circular chapel, middle Ages

U središtu današnjeg grada Preloga, neposredno uz župnu crkvu sv. Jakoba, nalaze se parterno prezentirani ostatci građevine kružnog tlocrta zidani od kamena, pronađeni i istraženi u arheološkim istraživanjima provedenima tijekom 1997. i 1998. godine. U izvješću koje donosi detaljan opis postupka i rezultata provedenih istraživanja, te u kasnijoj dokumentaciji i literaturi, zabilježeno je da se radi o ostacima nekadašnje kule, odnosno o ostacima fortifikacijskog objekta. Međutim, kako je to znatno ranije pretpostavila Anđela Horvat, vjerojatnije je da je građevina izvorno građena kao grobljanska kapela s kosturnicom, odnosno karner, a ne kula. U ovom radu donosi se kratki povijesni pregled i analiza rezultata provedenih arheoloških istraživanja, te se iznose činjenice koje potvrđuju i objašnjavaju tvrdnju Anđele Horvat da se zaista radi o ostacima temelja sakralnog objekta centralnog tlocrta, odnosno o karneru.

UVODNE NAPOMENE

Povijest današnjeg grada Preloga seže u 13. stoljeće, otkada se on kontinuirano razvija i širi. Na području grada, osim u dvorištu župne crkve sv. Jakoba, nisu vršena nikakva arheološka istraživanja, pa tako o izgledu i razvoju naselja nemamo podataka dobivenih stručnom obradom terena, već se moramo oslanjati na oskudne pisane izvore i površinske nalaze.

Hrvatsko-ugarski kralj Bela IV. bio je utemeljitelj brojnih gradova i naselja kojima je dodjeljivao povlastice ili *privilegiae* slobodnih kraljevskih gradova, naseljavajući u njima strance, uglavnom njemačke obrtnike.¹ Isti obrazac ponovio

¹ Kolarić, J. (1995.): Povijesni slijed župa Prelog i Draškovec, *Prelog - u povodu 730. obljetnice prvog spominjanja Preloga (1264-1994.)*, Prelog, 95; Kalšan, V. (2006) *Međimurska povijest*, Čakovec, 28.

se i na području Međimurja koje su kraljevi gosti german-skog podrijetla počeli naseljavati tijekom 1264., a iste su godine nedaleko rijeke Drave utemeljili i trgovište Prelog.² Tada je nastao i prvi pisani spomen Preloga - povelja kojom je donesena presuda vezana uz posjed Trnavu, a izdao ju je ban Roland od Ratolda.³ Preloška župa spominje se već u prvom očuvanom popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine gdje je navedena kao *sancti Laurentii de Perllok*, a u popisu iz 1501. spominje se samo naziv mjesta *Prylak*,⁴ dok popis iz 1650. navodi *oppidi Perlakiensis*.⁵ Iz navedenih dokumenata razvidno je da se župna crkva nalazila unutar trgovišta Prelog. Crkva je s vremenom postala premalena da primi sve vjernike, pa je sredinom 18. stoljeća započela izgradnja nove, današnje župne crkve, koja je dovršena 1758. godine.⁶ Povijesni izvori navode da je očuvan toranj stare župne crkve, te da je s izgradnjom nove crkve napušteno i groblje.⁷ Upravo zbog navedenog podatka da je očuvan zvonik, ostatke stare crkve možemo sa sigurnošću locirati u unutrašnjost današnje župne crkve sv. Jakoba u Prelogu. Uz taj stariji objekt, za koji znamo da je postojao tijekom prve polovine 14. stoljeća, a vjerojatno i ranije, zasigurno se i tada nalazilo groblje. Posebnu vrijednost ovome groblju daje činjenica da se na njemu nalazila grobljanska kapela kružnog tlocrta, čije su nam postojanje unutar dvorišta današnje župne crkve sv. Jakoba potvrdila arheološka istraživanja provedena 1997. i 1998. godine⁸ (sl. 1, 2).

² Kolarić, J. (1995.): nav. dj., 95

³ Kalšan, V. (2006.): nav. dj., 28.

⁴ Buturac, J. (1984.): Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, *Starine JAZU*, LIX, Zagreb, 102.

⁵ Buturac, J. (1938.): Popis župa zagrebačke biskupije g. 1650., *Croatia Sacra (Arhiv za crkvenu povijest Hrvata)*, br. 15/16, 92.

⁶ Kolarić, J. (1995.): nav. dj., 110-111.

⁷ Horvat, R. (1944.): *Povijest Međimurja*, Zagreb, 204.

⁸ Zahvaljujem mr. sc. Vladimiru Kalšanu i arheologinji Branki Marciuš iz Muzeja Međimurja Čakovec na ustupljenoj dokumentaciji s tih istraživanja.

1 Pogled na prezentirani kružni objekt i župnu crkvu sv. Jakova u Prelogu (foto: M. Korunek)

View of the presented circular structure and the parish church of St. Jacob in Prelog (photo: M. Korunek)

POVIJESNI PODATCI

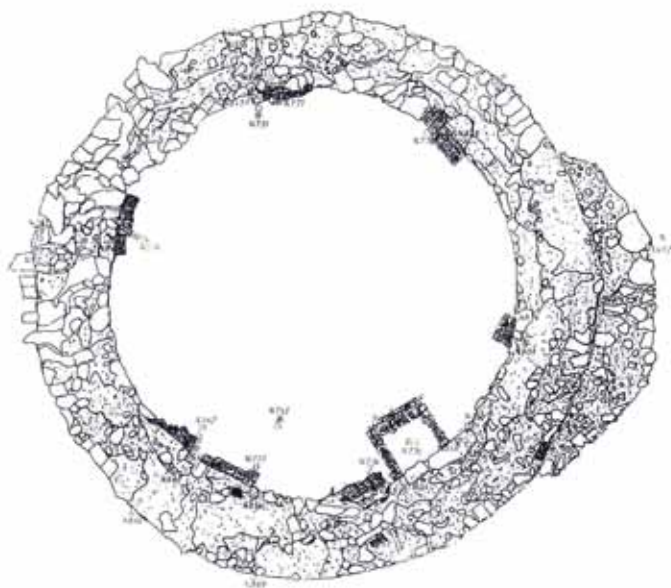
Najstariji poznati spomen grobljanske kapele donosi nam zagrebački kanonik Nikola grof Nadaždi, koji je obavio vizitaciju preloške župe 1693. godine, te navodi da se sjeverno od crkve, na župnom groblju nalazi zidana i nadstvođena kapela sv. Duha.⁹ Taj se podatak nedvojbeno odnosi na ovu građevinu, te je njena funkcija time jasno određena kao sakralni objekt. U to je vrijeme već bila ruševna, a vizitator je zabilježio da ju narod namjerava obnoviti, ali da ju je i vlastelinski upravitelj Juraj Nađ obećao popraviti o svome trošku. Vizitator navodi i podatak da se u kapeli služi misa na Duhove.¹⁰ Da se zaista radi o navedenoj građevini kružnog tlocrta potvrđuje nam vizitator Leskovar, koji je za zidanu kapelu sv. Duha 1698. zapisao da je dugo godina bila zapuštena, te da se sada obnavlja, a da je nedavno dobila i novi krov od hrastova drva,¹¹ i pri tome njezin izgled uspoređuje s kulom.¹² Možda je upravo zbog spomenute usporedbe s kulom i došlo do zabune u određivanju namjene građevine. Vizitator Ivan Mužinić

9 Horvat, R. (1944.): nav. dj., 164.

10 Isto: 164.

11 Horvat, R. (1944.): nav. dj., 177.

12 Horvat, A. (1956.): *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međumurju*, Zagreb, 55.

2 Tlocrt kružnog objekta uz župnu crkvu sv. Jakova u Prelogu (izradio: B. Špoljar, 1998.)

Ground plan of the circular structure along the parish church of St. Jacob in Prelog (made by: B. Špoljar, 1998)

je 1716. godine zapisao da je kapela sv. Duha u potpunosti dovršena, te da je dobila pozlaćeni oltar s kipovima sv. Josipa, sv. Mihalja, sv. Ivana i sv. Andrije sa slikom Presvetog Trojstva i krasan ormar, a da se ispred kapele nalazilo prostrano drveno predvorje pod kojim je bila zidana grobnica predviđena za pohranu osam lijesova.¹³ Vizitator Vuk Kukuljević 1747. godine navodi samo podatak da se blizu župne crkve, unutar groblja, nalazi kapela sv. Duha u kojoj se nalaze dva oltara.¹⁴ Bedeković spominje da se s desne strane ceste na groblju uz crkvu nalazi kapela koja je posvećena Presvetom Trojstvu, *latitudinis ad summum trium orgyrum & altitudinis circiter semiquintae Capella, cum turricula*, te da je ta rotonda zasigurno stara građevina.¹⁵ Navodi i podatak da je u pogansko vrijeme ovdje bio hram, te da su luterani vršili svoje bogoslužje u njoj, jer je župna crkva bila opustošena.¹⁶ Ova od temelja zidana, svođena kapela pokrivena hrastovom šindrom, bila je u ruševnom stanju već 1768. godine.¹⁷ Što se s građevinom događalo kasnije, za sada nam nije poznato, jer je vizitatori nakon 1768. više ne spominju, pa se stoga nameće zaključak kako je ubrzo nakon navedene godine zbog ruševnosti i dotrajalosti srušena i uklonjena s postojeće lokacije.

13 Horvat, R. (1944.): nav. dj., 187.

14 Isto: 204.

15 Bedeković jedini navodi da je ona posvećena Presvetom Trojstvu, što sugerira da je sredinom 18. stoljeća došlo do promjene titulara: Bedeković, J. (1752.): *Natale solum magni ecclesiae doctris sancti Hieronymi...*, Wiener Neustadt, 281.

16 Bedeković, J. (1752.): nav. dj., 281; Horvat, A. (1956.): nav. dj., 55, f. 193.

17 Horvat, A. (1956.): nav. dj., 55.

3 Temelji kružnog objekta uz župnu crkvu sv. Jakova u Prelogu tijekom istraživanja 1997. godine (Fototeka Arheološkog odjela Muzeja Međimurja u Čakovcu)

Foundations of the circular structure along the parish church of St. Jacob in Prelog in the course of research in 1997 (Photo archive of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje in Čakovec)

4 Temelji kružnog objekta uz župnu crkvu sv. Jakova u Prelogu tijekom istraživanja 1998. godine (Fototeka Arheološkog odjela Muzeja Međimurja u Čakovcu)

Foundations of the circular structure along the parish church of St. Jacob in Prelog in the course of in 1998 (Photo archive of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje in Čakovec)

ANALIZA REZULTATA ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA

Temelji kapele sv. Duha otkriveni su 1997. godine prilikom iskopa za polaganje instalacija u crkvenom dvorištu te se iste godine započelo s arheološkim istraživanjima terena koja je vodio arheolog Josip Vidović, kustos Arheološkog odjela Muzeja Međimurja Čakovec. U prvoj kampanji, koja je trajala šest radnih dana, otkriveni su temelji kružnog objekta građeni od obrađenog i poluobrađenog kamena, prosječne širine zida od 1 m, kojem je čitav unutrašnji prostor bio ispunjen sitnim kamenim oblucima, gotovo do podnice.¹⁸ Prema očuvanoj fotodokumentaciji arheoloških istraživanja možemo zamijetiti da je u prvoj kampanji istražen veći dio unutrašnjosti objekta te dio uz njegov vanjski rub. Na istočnoj strani temelja građevine pronađeno je polukružno proširenje zida, duljine oko 4 m, a širine 0,80 m (sl. 1, 2, 6), koje je u početku prepoznato kao kontrafor koji je nastao istovremeno kad i kružni objekt, jer je potpuno prislonjen uz njega i građen je od istog materijala.¹⁹ U drugoj je kampanji, tijekom istraživanja na zapadnoj strani, također pronađeno proširenje zida (nije geodetski snimljeno), te je ponovno prihvaćena ista pretpostavka da se radi o kontraforu građenom od kamena. Voditelj istraživanja kasnije je napustio tu ideju o postojanju dvaju kontrafora, jer se ispostavilo i utvrdilo da onaj na zapadnoj strani zapravo nije kontrafor, nego urušenje zida (sl. 6).²⁰

18 Vidović, J. (1998.): *Zaštitna arheološka istraživanja – kružne kule u parku župe sv. Jakoba u Prelogu*, (izvješće), 1.

19 Isto.

20 Isto.

U drugoj je kampanji unutrašnjost objekta iskopana do dubine od 2,54 m gdje je određena njegova razina funkcioniranja, a utvrđeno je i da širina zida cijelog objekta iznosi 1 m i da je pravilnog kružnog oblika.²¹ Iz očuvane nacrtne dokumentacije dobivamo podatak da vanjski promjer građevine iznosi 7,50 m, a unutarnji 5,40 m. Najveća izmjerena širina objekta, zajedno sa proširenjem (apsidom) na istočnoj strani iznosi 8,30 m (sl. 2).²² Jugoistočno, u unutrašnjosti objekta, pronađena je struktura koja je prepoznata kao obzidani dimnjak, građen od jednog reda opeke, unutarnjeg promjera 0,5 m, čiju su temeljnu stopu činila dva obrađena kamena u sekundarnoj upotrebi (sl. 3, 5).²³ Nije objašnjeno zašto je toj strukturi pripisana namjena dimnjaka jer, koliko se može razaznati sa fotografija, ona je jasno postavljena u formi pristupnih stuba, gdje je sekundarno upotrijebljeno obrađeno kamenje poslužilo kao nastupna ploha. Možda je upravo teza o postojanju dimnjaka sugerirala njezin mogući profani karakter i navela na pogrešno određivanje funkcije građevine kao fortifikacijskog objekta.

Na unutarnjoj strani temeljnih zidova pronađeno je šest potpornjaka (istaka) građeni od opeke, koji su ugrađeni u kamene temelje²⁴ (sl. 2, 4). Oni su postavljeni nasuprotno, te se može pretpostaviti da su služili kao potpornji drvenih greda koje su nosile drveni pod, a njihove temeljne stope

21 Isto.

22 Geodetski elaborat izradio je Branko Špoljar, dipl. ing. iz tvrtke „Geodet“ iz Čakovca u lipnju 1998. godine.

23 Vidović, J. (1998.): nav. dj., 2. Treba napomenuti da je jedan od njih ulomak gotičkog svodnog rebra, međutim ono ne može biti relevantno kod datacije građevine, upravo zbog činjenice što je pronađeno u sekundarnoj uporabi.

24 Vidović, J. (1998.): nav. dj., 2.

5 Struktura prepoznata kao dimnjak, unutrašnjost kružnog objekta uz župnu crkvu sv. Jakova u Prelogu tijekom istraživanja 1998. godine (Fototeka Arheološkog odjela Muzeja Međimurja u Čakovcu)

Structure identified as a chimney, interior of the circular structure along the parish church of St. Jacob in Prelog in the course of research in 1998 (Photo archive of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje in Čakovec)

6 Temelji kružnog objekta uz župnu crkvu sv. Jakova u Prelogu nakon istraživanja 1998.; na istočnoj strani vidi se polukružni istak (apsida), a na zapadnoj urušenje zida (Fototeka Arheološkog odjela Muzeja Međimurja u Čakovcu)

Foundations of the circular structure along the parish church of St. Jacob in Prelog following research in 1998; on the eastern side there is an apse and on the western side a collapsed wall (Photo archive of the Archaeological Department of the Museum of Međimurje in Čakovec)

dopirale su gotovo do prvobitnog opločenja podnice.²⁵ Početna situacija bila je najvjerojatnije takva da su pod kapele iznad kosturnice nosile drvene grede, a istaci od opeka kasnija su intervencija. Prema očuvanim fotografijama možemo samo naslutiti da kosturnica tek kasnije dobiva svodnu konstrukciju, te da su istaci od opeke zapravo pete svodova. Toj fazi najvjerojatnije pripadaju i pristupne stubbe, koje su pogrešno prepoznate kao dimnjak (sl. 2,3,5). Unutar čitavog kružnog objekta očuvani su temelji za podnicu koji se sastoje od usitnjenog građevinskog materijala učvršćenog vapnom, a na podlozi su nađene dvije opeke nekadašnje podnice. Unutar rastera građevine pronađeno je još nekoliko identičnih opeka, ali su sve bile dislocirane.²⁶ Podnica je najvjerojatnije bila probijena kako bi se u unutrašnjost objekta mogli položiti pronađeni skeletni ostatci.²⁷ U izvješću nije opisana njihova točna lokacija kao ni uvjeti nalaza, a nisu očuvane ni fotografije. Nalaz kostiju definiran je kao zajednička grobnica, u kojoj broj kostura nije bilo moguće utvrditi, a uz kosti, osim dviju prilično oštećenih medaljica, nisu nađeni drugi pokretni nalazi.²⁸ Pronađeni skeleti upućuju na običaj koji datira još iz vremena romanike, tj. na praksu da se kosturnica koristi za pohranu kostiju iz prekopanih starih grobova. Karneri se u pravilu sastoje od prostora kosturnice koja je ukopana u zemlju i prostora kapele podignute iznad nje. Navedeni podatci nedvojbe-

no potvrđuju tezu Anđele Horvat da je ova građevina centralnog tlocrta zaista bila karner, korišten za pohranu skeletnih ostataka, a nikako obrambena kula.

U nastavku radova u unutrašnjosti objekta, praćenjem stratigrafije, uočeni su tragovi gara unutar kojeg je pronađeno nešto sitne fragmentirane keramike, a nakon sloja gara slijedio je sloj riječnog nanosa sitne i srednje valutice, na koji su bili položeni temelji objekta. Kod iskopa oko vanjskog ruba kružnog objekta mjestimice se nailazilo na skeletne ukope, koji su potvrdili navode u pisanim izvorima da se kružni objekt nalazio usred postojećeg groblja.²⁹ Ovi ukopi nisu datirani, što vjerojatno treba pripisati izostanku pokretnih nalaza u grobovima, ali i činjenici da je istražen samo uski pojas uz temelje, te da se sonda nije širila kako bi se oni cjelovito istražili.

Ostatci temelja potvrđuju da se radi o građevini kružnog tlocrta, s proširenjem polukružnog oblika na istočnoj strani, za koje možemo zaključiti da nije kontrafor, nego je zapravo plitka apsida (sl. 2, 6). Sukladno tomu, ulaz s drvenim predvorjem koji navode vizitacije morao se nalaziti na zapadnoj strani, čime se ona postavlja u orijentaciju I - Z. Kako se u vizitacijama spominje i zidana grobnica ispod predvorja, trebalo bi arheološki istražiti i prostor zapadno od kružnih temelja.

VALORIZACIJA PRONAĐENIH STRUKTURA

Rezultate arheoloških istraživanja potrebno je kritički sagledati, a temeljem svih dostupnih postojećih podataka

25 Isto.

26 Isto.

27 Isto.

28 Isto.

29 Vidović, J. (1998.): nav. dj., 2.

7 Prikaz „kule“ na informativnoj tabli uz prezentirane ostatke kružnog objekta uz župnu crkvu sv. Jakoba u Prelogu

Display of the „tower“ on the information board along with presented remains of the circular structure by the parish church of St. Jacob in Prelog

građevinu adekvatno valorizirati. Voditelj arheoloških istraživanja³⁰ prepoznaje ju i identificira kao kulu (sl. 7), a kao kula se navodi i u kasnije nastaloj dokumentaciji i literaturi.³¹ Međutim, takva se determinacija ne može potkrijepiti stvarnim nalazima, a i povijesni je izvori klasificiraju drugačije. Navode je kao objekt sakralne namjene, preciznije kao grobljansku kapelu. Tlocrtna dispozicija građevine s plitkim polukružnim istakom u formi apsida na istočnoj strani, te činjenica da nisu pronađeni nikakvi ostatci zida koji bi potvrdili da je građevina bila dio fortifikacijskog sustava (struktura zapadno uz temelje građevine ustvari je urušenje zida), kao i činjenica da nisu pronađeni pokretni nalazi profanog karaktera, upućuju nas na zaključak da se doista radi o sakralnom objektu (sl. 2, 6). Sukladno svemu navedenom, možemo se složiti s Anđelom Horvat koja je točno odredila funkciju građevine. Kao najbliži postojeći objekt centralnog tlocrta ona navodi rotundu u Selu u Prekmurju, a kao primjere karnera iz sjevernohrvatskih krajeva navodi gotički karner u Tornju i baroknu kapelu u Ilači.³² S obzirom na rezultate arheoloških istraživanja, centralnu građevinu možemo odrediti jedino kao karner, te je nikako ne možemo dovesti u vezu s kulom, a ne mo-

30 Isto: 1-7.

31 Vučetić, R., Haničar Buljan, I., Kraševac, I. (2008.): *Konzervatorska studija za područje obuhvata Urbanističkog plana uređenja Preloga*, elaborat, Zagreb, 7, 19; Kalšan, V. (2006.): nav. dj., 50; Vučetić, R. (2009.), *Trgovište Prelog - obilježja povijesnog razvoja*, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 33/2009, Zagreb, 180-181.

32 Horvat, A. (1956.): nav. dj., 55, f.194.

žemo je komparirati ni s kapelom sv. Nikolaja u Selu u slovenskom Prekmurju. Naime, manje crkvice centralnog tlocrta ne grade se na grobljima uz župne crkve, nego se grade samostalno kao zasebni sakralni objekti. Od takvih primjera, uz navedenu kapelu sv. Nikolaja u Selu, imamo i crkvicu sv. Ivana Krstitelja u Spodnjoj Muti u Sloveniji, a u mjestu Wasserhofenu u Austriji crkvicu sv. Marije Magdalene. Analogije za grobljanske kapele (karner) izgrađene na grobljima uz crkve treba tražiti u alpskim krajevima, gdje se očuvalo relativno mnogo primjeraka. Utjecaj alpskih krajeva na području Međimurja prilično je jak u srednjovjekovnom periodu, posebice ako se promatra očuvana gotička figuralno i vegetabilno dekorirana arhitektonska plastika u međimurskim crkvama. Ovakav tip karnera kružnog tlocrta, s apsidom koja izlazi izvan centralnog korpusa na istočnoj strani objekta tipičan je za alpske krajeve, pa tako u Austriji imamo očuvane romaničke karnera u Glantschachu (sl. 8), Einersdorfu, Globasnitzu (sl. 9), Hadersdorfu, Mauthausenu, Radsbergu, Sankt Veit an der Glanu, Marii Wörth, Altenburgu i dr., dok u razdoblju gotike nastaju oni u Greutschachu i Friedersbachu. I u susjednoj je Sloveniji ovakav tip arhitekture bio učestao u srednjem vijeku, ali su se do danas očuvala samo tri romanička karnera i to u Mokronogu, Libeličah i Jareninskom Dolu. Svi spomenuti karneri oblikom su kružne tlocrtnne forme iz kojih u prostor izlazi plitka, polukružna apsida. Jedino karneri u Greutschachu i Friedersbachu imaju kontrafore na vanjskoj strani, a razlog tomu je njihov kasniji nastanak. Za datiranje ove građevine treba uzeti u obzir i primjere koji nastaju u Karpatskoj kotlini, gdje su građevine centralnog kružnog tlocrta dosta učestale u vrijeme Arpadovića, koji vladaju Ugarsko-hrvatskim kraljevstvom do 1301. godine. To su pretežno crkve i kapele manjih dimenzija, koje je popisao i kategorizirao prema tipovima tlocrta András Szilágyi. Tako doznajemo da su građevine najsličnijih tlocrta na području mađarske županije Zala, u čijem je upravnom području tada bilo cijelo Međimurje, rotunde sv. Nikole u Kallódsu i sv. Pavla u Bagodvitenyédu. U arheološkom sloju očuvane su rotunde sv. Franje u Gyulakeszi, sv. Lovre u Keszthelyu, sv. Križa u Letenyeu (Csatár) i rotunda u Nemesbük-Mihályházai. U ostatku Mađarske sličnog su tlocrta očuvane rotunde u Óskú, Rábaszentmiklósu i Szalonnai. U arheološkom sloju očuvane su rotunde sv. Jurja (I) u Veszprému, S. Jakoba u Jáku (I), te rotunde u Mórighelyu, Vasváru, Alagu, Baj-Kovácsiju, Isaszegu, Nagykőrösu-Homolyu (I i II), Csanádu, Fővényes-Kerekegyházai, Egeru, Kispánai, Szúgy-Koszoliku, Mezőtárkányu, Boldvai i Sárospataku. Na području Slovačke najsličnijeg su tlocrta karner sv. Mihovila u Banskjoj Štiavnici i rotunde u Kostolcu, Križovanima nad Dudváhom, Krásnoj nad Hornádom, sv. Jakoba u Bratislavi, sv. Mihovila u Michalovcima, sv. Jurja u Nitrianskoj

8 Pogled na karner u Glantschachu (foto: J. Jaritz, preuzeto s: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Glantschach_Karner_05112006_01.jpg)

View of karner in Glantschach (photo: J. Jaritz, downloaded from web page: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Glantschach_Karner_05112006_01.jpg)

9 Karner na groblju u Globasnitzu (preuzeto s: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Globasnitz_Totenleuchte_und_Karner_19062007_31.jpg)

Karner at the cemetery of Globasnitz (downloaded from web page: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Globasnitz_Totenleuchte_und_Karner_19062007_31.jpg)

Blatnici – Jurku, sv. Marije u Kurimi i sv. Jurja u Skalici. U Srbiji (Vojvodini) imamo rotondu sv. Jurja u Baču, a na području današnje Rumunjske rotonde u Geoagiu, Parhidi, Orastieu i onu posvećenu sv. Stjepanu u Pelisoru.³³

Nakon provedenih arheoloških istraživanja, temelji kapele u dvorištu župne crkve sv. Jakoba u Prelogu zaštićeni su i ponovno zatrpani, a na koti okolnog terena izgrađena je u parternoj zoni ponovljena forma kapele, kako bi se prezentirao njezin tlocrt (sl. 1). Kod prezentacije je postavljena informativna tabla na kojoj je pronađena struktura definirana kao kula iz 15. stoljeća, a priložen je i crtež s njenim mogućim izgledom (sl. 7). Sličan crtež koji prikazuje mogući izgled građevine kao kule objavio je i Vladimir Kalšan.³⁴ Kako nigdje nije navedeno tko je izradio te prikaze, kao ni jesu li to idealne rekonstrukcije ove ili

neke druge građevine, možemo samo pretpostaviti da su oni preuzeti kao komparacija. Temeljem svih dostupnih podataka i analogija, ovakvi predloženi izgledi građevine ne mogu se ničime opravdati, te sukladno tomu ni prihvatiti. Potrebno je napomenuti i da je tako definirana struktura postala svojevrsnim zaštitnim znakom grada Preloga, te se po tom modelu izrađuju i suvenirni.³⁵ Time je stvorena zabluda koja je s vremenom postala činjenica, što svakako treba ispraviti. Akceptirajući povijesne izvore i stvarne nalaze arheoloških istraživanja, ovaj objekt treba jasno definirati kao građevinu sakralne namjene, odnosno grobljansku kapelu, karner. Možda je ona u određenim povijesnim okolnostima i mogla poslužiti u fortifikacijske svrhe, ali to nikako nije njezina izvorna funkcija te se ne može tako ni klasificirati.

33 Szilágyi, A. (2008.), *A Kárpát – medence Árpád – kori rotundái és centrális templomai*, Budapest, 141-290.

34 Kalšan, V. (2006.): nav. dj., 50.

35 Ovom prilikom zahvaljujem se župniku preč. Antunu Hoblaju koji mi je pokazao veći broj suvenirna s prikazom „preloške kule“, koji su svi redom nastali prema prikazu na informativnoj tabli uz prezentirane ostatke *in situ*, te prikazu objavljenom u: Kalšan, V. (2006.): nav. dj., 50.

ZAKLJUČAK

Temeljem svega navedenog možemo zaključiti da je kružni tlocrt ove građevine produkt namjene, te da je ona izvorno građena kao karner. Problem nastaje pri određivanju preciznog vremena nastanka, odnosno njezine točne datacije, jer se datiranju i klasifikaciji arheoloških struktura ili njihovih pojedinih dijelova, bez sigurnih povijesnih podataka, mora pristupiti iznimno oprezno, a pri korištenju analogija potrebno je uvažavati stvarni vremenski, povijesni i prostorni kontekst. Sukladno tomu, preciznija datacija ovog objekta temeljem svih dostupnih postojećih podataka nije moguća, ali kada ga usporedimo i učinimo komparativnu analizu sa sličnim očuvanim objektima na području susjedne Slovenije, Austrije i Mađarske, te Slovačke, Rumunjske i Srbije, tada možemo nastanak ovog karnera, barem okvirno, postaviti unutar granica romaničkog ili ranogotičkog stilskeg perioda, što ga određuje kao jednu od najstarijih poznatih sakralnih građevina na području Međimurja. Možda će nam za precizniju dataciju i određivanje točnog vremena nastanka pomoći rezultati budućih arheoloških istraživanja, koja svakako treba planirati i realizirati unutar areala dvorišta župne crkve sv. Jakoba u Prelogu.

Summary

DETERMINING THE PURPOSE OF A CIRCULAR GROUND PLAN STRUCTURE IN THE COURTYARD OF THE PARISH CHURCH OF ST. JACOB IN PRELOG

In the centre of today's City of Prelog, in the immediate vicinity of the parish church of St. Jacob, we can find the remains of a circular ground plan structure presented parterre, built of stone, found and researched during archaeological research carried out in 1997 and 1998. The report that brings a detailed description of the procedure and the results of the research carried out, as well as the documentation and literature later on, states that those are the remains of a former tower, i.e. the remains of a fortification

LITERATURA

- Bedeković, J. (1752.), *Natale solum magni ecclesiae doctris sancti Hieronymi...*, Wiener Neustadt.
- Buturac, J. (1984.), Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, *Starine JAZU*, LIX, Zagreb, 43-108.
- Buturac, J. (1938.), Popis župa zagrebačke biskupije. 1650., *Croatia Sacra (Arhiv za crkvenu povijest Hrvata)*, br. 15/16, Zagreb, 87-96.
- Horvat, A. (1956.), *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*, Zagreb.
- Horvat, R. (1993.), *Povijest Međimurja*, Zagreb.
- Kalšan, V. (2006.), *Međimurska povijest*, Čakovec.
- Klaić, B. (1990.), *Rječnik stranih riječi (A-Ž)*, Zagreb.
- Kolarić, J. (1995.), Povijesni slijed župa Prelog i Draškovec, *Prelog – u povodu 730. obljetnice prvog spominjanja Preloga (1264-1994.)*, Prelog, 93-132.
- Szilágyi, A. (2008.), *A Kárpát – medence Árpád – kori rotundái és centrális templomai*, Budapest.
- Vidović, J. (1998.), *Zaštitna arheološka istraživanja – kružne kule u parku župe sv. Jakoba u Prelogu*, (izvješće)
- Vučetić, R., Haničar Buljan, I., Kraševac, I. (2008.), *Konzervatorska studija za područje obuhvata Urbanističkog plana uređenja Preloga*, elaborat, Zagreb.
- Vučetić, R. (2009.), Trgovište Prelog – obilježja povijesnog razvoja, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 33/2009, Zagreb, 179-190.

structure. However, as assumed much earlier by Anđela Horvat, the building is more likely to have been originally built as cemetery chapel with charnel, or as karner and not as tower. This work brings a brief historical overview and analysis of the results of carried out archaeological research and presents facts corroborating and explaining the statement by Anđela Horvat according to which those are indeed remains of the foundations of a sacral building of central ground plan, or a karner.

